

<https://doi.org/10.31108/2.2024.3.33.2>
УДК 159.9:17.036

Людмила Карамушка

ТЕХНОЛОГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ТА БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПЕРСОНАЛУ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ: РІВНІ, ФОРМИ ТА ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Карамушка Людмила. Технології забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій в умовах війни: рівні, форми та етапи реалізації.

Вступ. Важливою умовою забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій в умовах війни є розробка системи психологічних технологій, які можуть реалізовуватися як безпосередньо в організації, так і при її взаємодії з іншими організаціями в рамках громади, в межах галузі тощо, а також визначення особливостей застосування кожної із них. Ця проблема є недостатньо розробленою в наукових та прикладних дослідженнях.

Мета: Визначити рівні, форми та етапи технологій забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій в умовах війни.

Методи: вивчення та систематизація літератури; теоретичний аналіз проблеми; власний досвід тренерської та консультативної роботи авторки.

Результати. У роботі визначено основні рівні реалізації «Психологічних технологій для забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу в умовах війни»: макрорівень (рівень галузі); мезорівень (рівень організації; мезорівень (міжорганізаційний рівень, рівень громади); мікрорівень (рівень персоналу). Проаналізовано форми впровадження технології відповідно до кожного із рівнів (онлайн всеукраїнські-вебінари; онлайн та офлайн-науково-практичні форуми; офлайн та онлайн-тренінги в організаціях та інститутах післядипломної освіти; програми розробки та впровадження політики «Healthy organizations»; проекти організаційно-психологічної та соціально-психологічної підтримки членів громади та персоналу; психологічні консультації; психотерапевтичні сесії; індивідуальні творчі завдання). Розкрито основні етапи реалізації «Технології забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу в умовах війни» (підготовчий, основний та завершальний).

Висновки. Проведений у статті аналіз рівнів, форм та етапів «Технології забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу в умовах війни» може сприяти їх активному використанню практичними психологами, розробці нових технологій, а також сприяти розумінню значущості проблеми психічного здоров'я керівниками організацій.

Ключові слова: російсько-українська війна, психічне здоров'я, благополуччя, персонал організацій, технології забезпечення психічного здоров'я та благополуччя, рівні технологій, форми реалізації, етапи реалізації.

Karamushka, Liudmyla. Technologies for promoting staff's mental health and well-being in conditions of war: implementation levels, forms and phases.

Introduction. An important factor in promoting staff's mental health and well-being in conditions of war is a system of psychological technologies that can be used both in a single organization and in a number of interacting organizations in a community, industry, etc. This problem has been poorly studied in Ukrainian psychology.

Aim: to determine the levels, forms and phases of technologies for promoting staff's mental health and well-being in conditions of war.

Methods: study and systematization of relevant literature, theoretical analysis of the problem, the author's personal experience as a coach and counselor.

Results. The psychological technologies for promoting staff's mental health and well-being in conditions of war have a macro-level (industry level), meso-level (organizational and community level), and micro-level (staff level). The technology forms included online all-Ukrainian webinars, off- and online scientific and practical forums, off- and online trainings in organizations and institutes of postgraduate education, Healthy organization programs, community members and staff organizational, psychological and social support projects, counseling and psychotherapeutic sessions, as well as individual projects. The author also analyzed the introductory, main, and final phases of the program Technologies for promoting staff's mental health and well-being in conditions of war.

Conclusions. *The technologies for promoting staff's mental health and well-being in conditions of war can be used by psychologists and counselors, new technology developers, and can also promote managers' understanding of the role of staff's mental health in organization's efficiency.*

Key words: *Russian-Ukrainian war, mental health, well-being, staff, mental health and well-being promoting technologies, technology levels, implementation forms, implementation phases.*

Вступ. Проблема розробки технологій психічного здоров'я персоналу організацій в умовах війни є однією із актуальних проблем діяльності сучасних організацій, оскільки впровадження таких технологій може позитивно впливати як на ефективність діяльності самих організацій, так і на задоволеність роботою та іншими сферами життя персоналу.

У наших попередніх дослідженнях на основі аналізу літератури розкрито основні напрямки розробки технологій психологічної допомоги та підтримки особистості в умовах війни, проаналізовано досягнення та обмеження досліджень з цієї проблеми, здійснено аналіз основних підходів до розробки технологій забезпечення психічного здоров'я персоналу організацій (Карамушка, 2024b).

До того ж важливим аспектом цієї проблеми є розробка системи психологічних технологій, які можуть реалізовуватися як безпосередньо в організації, так і при її взаємодії з іншими організаціями в рамках громади, в межах галузі, а також визначення особливостей застосування кожної з них. Ця проблема є недостатньо розробленою в наукових та прикладних дослідженнях.

Мета дослідження: Визначити рівні, форми та етапи технологій забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій в умовах війни.

Методи дослідження: вивчення та систематизація літератури; теоретичний аналіз проблеми; власний досвід тренерської та консультативної роботи авторки.

Результати дослідження та їх обговорення.

На першому етапі нами було визначено основні складові технології, такі як рівні та форми реалізації технологій, відповідні техніки, які разом утворюють загальну структуру технології.

Співвідношення рівнів та форм реалізації технологій забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій в умовах війни представлено на рис. 1. Опис змісту та основних технік подається послідовно, відповідно до рівня та форми технології.

Проаналізуємо послідовно всі складові технологій.

По-перше, з урахуванням попередніх наших розробок (Карамушка, 2022с; 2023а), нами було виділено *чотири основні рівні реалізації* психолого-організаційних технологій забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу в умовах війни та післявоєнного відновлення (рис. 1). До таких рівнів віднесено: а) макрорівень (рівень галузі); б) мезорівень (рівень організацій); в) мезорівень (міжорганізаційний рівень, рівень громади); г) мікрорівень (рівень персоналу).

По-друге, було визначено *основні форми реалізації технологій* на кожному із рівнів:

- **Макрорівень** (рівень галузі): а) всеукраїнські та міжнародні онлайн-вебінари; б) всеукраїнські та міжнародні онлайн та офлайн науково-практичні форуми й майстер-класи.

- **Мезорівень** (рівень організацій): а) офлайн та онлайн-тренінги в організаціях та інститутах післядипломної освіти; б) концепція політики «Healthy organizations» в організаціях.

- **Мезорівень** (міжорганізаційний рівень, рівень громади): проекти організаційно-психологічної та соціально-психологічної для підтримки членів громади та персоналу.

- **Мікрорівень** (рівень персоналу): а) психологічні консультації; б) психотерапевтичні сесії; в) індивідуальні творчі завдання.

ТЕХНОЛОГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ТА БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ВІЙНИ

РІВНІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ

Макрорівень
(галузь)

Мезорівень
(рівень організації)

Мезорівень
(міжорганізаційний рівень,
рівень громади)

Мікрорівень
(рівень персоналу)

ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ

✓ Всеукраїнські міжнародні онлайн-вебінари
✓ Всеукраїнські та міжнародні онлайн та офлайн-науково-практичні форуми й майстер-класи

✓ Офлайн та онлайн-тренінги в організаціях та інститутах післядипломної освіти
✓ Розробка та впровадження політики «Healthy organizations» в організаціях

✓ Організаційно-психологічні та соціально-психологічні проекти для підтримки членів громади та персоналу

✓ Психологічні консультації
✓ Психотерапевтичні сесії
✓ Індивідуальні творчі завдання

Рис. 1. Рівні та форми реалізації «Технології забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу в умовах війни»

Вказані технології були реалізовані нами разом з колегами в рамках виконання наукової теми лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України «Технології забезпечення психологічного здоров'я та благополуччя освітнього персоналу в умовах соціальної напруженості» (2022-2024 рр.).

Так, на **макрорівні** (рівень галузі) реалізовувались технології із загальною назвою «Технології психологічної допомоги особистості та організації в умовах війни та проблеми забезпечення психічного здоров'я та благополуччя». Зміст цих технологій реалізувався насамперед через *серію онлайн-вебінарів*, які проводились за активної підготовки та участі учасників наукового проєкту, спільно із вітчизняними та зарубіжними організаціями-партнерами, для психологів та інших фахівців.

Окрім онлайн-вебінарів, важливими формами реалізації цієї технології на макрорівні стали *онлайн та офлайн наукові та науково-практичні форуми* (конгреси, науково-практичні конференції, семінари, круглі столи), які також почали проводитись з перших місяців війни, і були сфокусовані на висвітленні змісту та важливих складових психічного здоров'я персоналу. Суттєву роль при їх проведенні відігравали *майстер-класи*.

У процесі реалізації технологій цього рівня було використано *дві групи технік*: техніки для проведення вебінарів і техніки для проведення майстер-класів.

До *технік для проведення вебінарів* було віднесено: міні-лекції; запитання та відповіді; спілкування в чаті вебінару; робота в групах у відеокласах; міжгрупове обговорення після роботи у відеокласах; аналіз кейсів тощо.

Техніки для проведення майстер-класів включали: відбір запрошення фахівців-експертів; запрошення фахівців-експертів та вирішення організаційних питань (підготовка рекламних матеріалів, укладання договору про співпрацю); підготовка презентацій (за певними змістовними і технічними вимогами); питання та відповіді; групове обговорення тощо.

Детальний зміст вебінарів та майстер-класів знайшов відображення в низці публікацій (Бондарчук & Карамушка, 2023; Карамушка & Креденцер, 2023; Максименко, Карамушка, Чепелєва & Коқун, 2023).

Слід зазначити, що суттєвим тут було те, що матеріали вебінарів та майстер-класів були підготовлені їх авторами переважно на *основі власного практичного досвіду* надання психологічної допомоги під час війни в Україні та за кордоном, *власних наукових розробок*, що сприяло «операційному» (зрозумілому, структурованому) передаванню такого досвіду учасникам вебінарів, який був особливо значущим в умовах професійної невизначеності, коли психологи активно шукали нові, невідомі раніше алгоритми власної поведінки та поведінки людей, за яких вони несуть безпосередню відповідальність, насамперед за рідних, працівників організацій тощо.

Окрім того, суттєвим було й *спільне емоційне «проживання»* проблем, які стали предметом висвітлення на вебінарах та майстер-класах, також створення професійного нетворкінгу, ком'юніті людей, які хоча і були «розірвані» територіально (знаходились в різних регіонах України та в різних країнах за кордоном: Австрія, Великобританія, Ізраїль, Польща, Німеччина, Греція та ін.), але могли спілкуватись між собою, осмислювати новий професійний та особистий досвід.

Що стосується **мезорівня (рівня організацій)**, то на цьому рівні за своїм змістом реалізовувались *два види технологій*: а) офлайн та онлайн-тренінги в організаціях та інститутах післядипломної освіти із загальною назвою «Технології розвитку психологічних детермінант забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу в умовах війни»; б) Технологія «Розробка та впровадження політики «Healthy organizations» в організаціях».

Офлайн та онлайн-тренінги стосувались врахування персоналом організацій таких детермінант забезпечення психічного здоров'я та благополуччя, як: копінг-стратегії, толерантність до невизначеності, самоєфективність, комунікативний потенціал, креативність персоналу. Стосовно реалізації таких технологій, зокрема в освітніх організаціях, то вони мали такі назви: 1) «Технологія розвитку толерантності до невизначеності як детермінанти забезпечення психічного здоров'я та благополуччя освітнього персоналу в умовах війни та післявоєнного відновлення» (Терещенко & Івкін,

2024); 2) «Технологія розвитку копінг-стратегій в контексті забезпечення психічного здоров'я та благополуччя освітнього персоналу в умовах війни та післявоєнного відновлення» (Карамушка, 2024а); 3) «Технологія розвитку комунікативного потенціалу як детермінанти забезпечення психічного здоров'я та благополуччя освітнього персоналу в умовах війни» (Терещенко, 2024); 4) «Технологія розвитку професійної самоефективності персоналу освітніх організацій як детермінанти забезпечення їхнього психічного здоров'я та благополуччя в умовах війни» (Креденцер, 2024); 5) «Технологія розвитку креативного потенціалу як детермінанти забезпечення психічного здоров'я та благополуччя освітнього персоналу в умовах війни».

Слід зазначити, що окрему тренінгову програму складала програма, яка була впроваджена на деокупованих територіях (в освітніх організаціях м. Бучі Київської обл.) (Карамушка, 2022b).

Відповідно до технологічного підходу, *психологічний тренінг* для психологічної підготовки менеджерів та персоналу організацій являє собою форму реалізації технологічного підходу, який дає можливість відпрацювати, «відтренувати» у його учасників психолого-управлінські та психолого-педагогічні уміння й навички, необхідні для забезпечення ефективної діяльності та розвитку організацій (Карамушка, 2022а).

Реалізація психологічних тренінгів передбачала використання спеціальної системи *інтерактивних технік* (організаційно-спрямовуючих та змістовно-сміслових) (Карамушка, 2022а). У структурі кожної тренінгової сесії використовувались інтерактивні техніки, які сприяють реалізації трьох основних складових технології: а) розкриття сутності певного явища (процесу) та його специфічних характеристик; б) діагностика певних психологічних характеристик, які впливають на вияви певного явища (процесу); в) впровадження корекційно-розвивальних вправ для розвитку певних психологічних характеристик (особистості, групи, організації), які прямо чи опосередковано впливають на вияви складових того чи іншого явища (процесу).

Зокрема було використано такі змістовно-сміслові техніки: робота в малих групах; міжгрупове обговорення; «мозкові» штурми; рольові/ділові ігри; аналіз ситуацій; домашні творчі завдання тощо (Карамушка, 2022а).

Також враховувались наявні в літературі розробки, які стосуються особливостей підготовки тренінгових програм, зокрема в умовах війни (Зливков & Лукомська, 2022; Романовська, 2022).

Технологія «Розробка та впровадження політики «Healthy organizations» в організаціях» була спрямована на розробку та реалізацію основних підходів концепції «Healthy organizations». Як уже зазначалось вище, під «здоровими організаціями» розуміються організації, культура, клімат та практика яких створюють середовище, сприятливе для забезпечення різних видів здоров'я організацій, у тому числі й психологічного, та безпеки працівників, а також для організаційної ефективності (Карамушка, 2021, 2023; Di Fabio, 2016, 2017).

Було використано такі техніки для розробки політики «здорових організацій»: вивчення офіційних документів та публікацій з проблеми; аналіз досвіду інших організацій; «мозкові штурми», групові обговорення, опитування членів організації; поетапне впровадження основних складових політики «здорових організацій» тощо.

Щодо *мезорівня (міжорганізаційний рівень, рівень громади)*, то тут реалізовувалась технологія, яка за своїм змістом називалась «Роль громади у забезпеченні психічного здоров'я вимушених переселенців в умовах війни».

Слід зазначити, що необхідність розробки та впровадження цієї технології була обумовлена інтенсивними міграційними процесами в умовах війни, що стосуються «внутрішніх» та «зовнішніх» переселенців, тобто українців, які внаслідок жаклих умов війни змушені були змінити місце проживання (опинитись в іншому регіоні України чи за кордоном) та адаптуватись до нових соціально-економічних й соціально-культурних умов. Варто наголосити, що ця технологія була спрямована не лише на персонал, а на більш ширші категорії населення, відповідно до реальних ситуацій, які склались в громадах. Водночас програма передбачала і залучення психологів, які надавали психологічну допомогу особам та проживали в громаді. Особливість такої технології також полягала в

тому, що вона впроваджувалась в тісній взаємодії різних організацій (місцевого самоврядування, освітніх, медичних, волонтерських тощо).

Ця технологія реалізовувалась насамперед через реалізацію *проектів організаційно-психологічної та соціально-психологічної підтримки вимушених переселенців*, ініціатором та/або активним учасником яких була авторка статті та інші учасники наукового проєкту, який виконувався під нашим керівництвом: 1) Проєкт «Соціально-психологічна підтримка вимушених «внутрішніх» переселенців в рамках громади», яка реалізувалась у волонтерському центрі «SOS. Штаб громадянської оборони» м. Кам'янець-Подільського Хмельницької обл. (Карамушка, 2022с); 2) Проєкт «Соціально-психологічна підтримка українців у Німеччині» (Креденцер, 2023; Креденцер, Карамушка, Вальдшмідт & Клімов, 2022).

Для реалізації названих технологій було використано дві групи технік для роботи з вимушеними «внутрішніми» та «зовнішніми» переселенцями.

До *першої групи* відносилась підготовка психоедукаційних медіа-ресурсів (підготовка телевізійних програм та інтернет-ресурсів для соціальних мереж).

Другу групу утворили техніки проведення опитування серед вимушених «внутрішніх» переселенців в гуманітарних центрах (для вивчення їхніх запитів та потреб, емоційного стану).

Третя група включали техніки для проведення індивідуальних психологічних консультацій та групових форм роботи (стабілізаційних груп та груп психологічної підтримки).

І *четверту групу* утворили *техніки для проведення роботи з психологами*: супервізійні зустрічі; інтерв'язійні зустрічі.

Слід зазначити, що названі підходи мали багато спільних характеристик з напрямками психологічної роботи, які використовувались в цей період іншими психологами та які стосувались роботи громад й психологічних особливостей «внутрішніх» (Кирилюк & Чвертко, 2023) та «зовнішніх» (Арефнія, 2022; Бахмутова & Неска, 2022; Сингаївська & Осауленко, 2023) переміщених осіб. Водночас враховувались розробки, які стосувались психотерапевтичної та консультативної роботи (Мальцева & Шувалова, 2023; Кісарчук, 2017; Омельченко, 2023; Панок & Ткачук, 2021 та ін.).

І на *мікрорівні (рівні персоналу)* реалізовувалась технологія, яка за своїм змістом має назву «*Психологічна самодопомога персоналу щодо забезпечення психічного здоров'я в умовах війни*».

Однак зазначимо, що ця технологія не носила самостійного характеру, а була фактично складовою інших технологій, які реалізовувались на вище названих рівнях. Вона реалізовувалась в таких основних формах: а) психологічні консультації; б) психотерапевтичні сесії; в) індивідуальні творчі завдання (в рамках тренінгових програм та груп психологічної підтримки). Ці техніки були складовими психологічних технологій другого та третього рівнів.

Дослідниками відзначено значущість психологічної самодопомоги як чинника стресостійкості та внутрішнього психологічного потенціалу протистояння українців психотравмам в умовах війни (Пилипенко, 2022), самодопомоги і самопідтримки як успішного адаптаційного потенціалу особистості в непередбачуваних для неї життєвих обставинах (Пилипенко, 2022).

Наголосимо, що вагомим внутрішнім ресурсом для самодопомоги і самопідтримки в умовах війни є вміння піклуватися про самого себе, саморозуміння і самоприйняття себе як цілісної особистості — як з позитивними, так і негативними рисами. У зв'язку з цим особливо важливо в таких емоційно складних ситуаціях, пов'язаних з війною, переживати всі негативні емоції (страх, злість, біль, агресію, розпач тощо), говорити про свої неприємні почуття, виділяти час на проживання (переживання) болю у зв'язку із втратою, віднаходити сенси у вірі в себе і в майбутнє та позитивні моменти в складних ситуаціях (новий досвід, висновки, підтримка інших, героїчні вчинки і надлюдські можливості) (Пилипенко, 2022).

І насамкінець підкреслимо, що самодопомога полягає у здатності людини до психологічної підтримки самої себе, з опорою на потенціал віри, надії і любові у ставленні

до самої себе як адаптаційного потенціалу до найскладніших у житті кожної людини ситуацій.

Техніки психологічної самодопомоги, які використовувались у процесі практичної роботи, були такими: дихальні, саморегулятивні, догляду за тілом, релаксаційні, арттерапевтичні та ін.). При визначенні їх змісту використовувались публікації дослідників з цієї проблеми (Паркулат & Дмитренко, 2023; Сміт, Дерепров & Юле, 2021).

2. Основні етапи реалізації технологій забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу в умовах війни.

До *основних етапів* реалізації технологій забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій в умовах війни були віднесені: підготовчий, основний та завершальний.

На *підготовчому етапі* відбувалась розробка змісту технології (за певним алгоритмом), який відповідає рівню та формі її реалізації. Також на цьому етапі визначались етапи розробки технології, критерії та методики визначення її ефективності.

Наприклад, до *основних етапів розробки психологічних тренінгів* (як форми реалізації технологій забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу в умовах війни) нами було віднесено: 1) чітке обґрунтування мети та завдань тренінгу; 2) визначення основних тематичних сесій, які входять до тренінгу; 3) обґрунтування переліку питань у кожному компоненті тренінгової сесії; 4) представлення кожного із визначених питань за допомогою відповідних видів інтерактивних технік, які уже знайшли відображення в літературі; 5) «наповнення» обраних видів інтерактивних технік змістом, який відповідає меті та завданням тренінгу; 6) створення нових, ще не існуючих інтерактивних технік, якщо цього потребує завдання тренінгу і зміст відповідних смислових питань або відчувається обмеженість існуючих технік тощо.

Під час *основного етапу* здійснювались впровадження та апробації змісту технологій і вирішувались такі основні завдання: а) відбувалась апробація та деталізація основних складових технологій; б) здійснювався опис результатів виконання інтерактивних технік, які відносились до основних компонентів технологій (інформаційного, діагностичного та корекційно-розвивального); в) складався розгорнутий зміст (протокол проведення) кожного із занять. Це давало можливість підготувати розгорнутий опис технологій та можливість їх використання надалі іншими фахівцями.

Наприклад, у випадку з *впровадженням та апробацією змісту тренінгу* реалізовувались такі *підетапи*: 1) простеження динаміки «основних» (змістовно-смислових) та «допоміжних» (наприклад, групової динаміки) процесів під час реалізації технології; 2) забезпечення рефлексії активності учасників тренінгу («власної») та інших учасників, включених у реалізацію тренінгу), за результатами окремої тренінгової сесії чи тренінгу в цілому; 3) відбувалась зміна, у разі необхідності, основних інтерактивних технік виконання певних завдань (на основі результатів рефлексії) тощо.

На *завершальному етапі* (визначення ефективності технології) використовувались *критерії та методи вимірювання ефективності технологій*, які були визначені на першому етапі, і які мали певну специфіку для технологій кожного рівня.

Так, для аналізу *ефективності вебінарів* використовувались такі критерії, як кількість присутніх на вебінарах осіб та число осіб, які переглянули відеозаписи вебінарів після їх проведення. Окрім того, аналізувались питання та оцінки, які висловлювали учасники у чаті вебінару, обмін інформаційними матеріалами в чаті, а також результати їх активності під час роботи у відеокласах (результати аналізу кейсів, які обговорювались під час відеокласів у групах та парах, звичайно, із дотриманням принципів конфіденційності; визначення підходів до вирішення тих чи інших проблем, їх візуалізація тощо).

Для вимірювання ефективності тренінгових програм було застосовано *три групи критеріїв*. Перша група критеріїв стосувалась рівня знань персоналу організацій щодо сутності психічного здоров'я, а також вираженості його складових. Друга група критеріїв стосувалась сутності конкретних детермінант психічного здоров'я та їх вираженості. І третя група критеріїв стосувалась ставлення персоналу організацій до змісту та особливостей реалізації технологій.

Для вимірювання відповідних критеріїв використовувались *авторські анкети та*

низка діагностичних методик, зокрема адаптованих авторами дослідження. Це такі опитувальники, як: «Методика «Самооцінка тривожності, фрустрованості, агресивності та ригідності»; «Шкали позитивного психічного здоров'я» (Positive Mental Health Scale (PMH-scale) J. Lukat, J. Margraf, R. Lutz, W.M. van der Veld, E.S.Becker; адаптація Л.М. Карамушки, О.В. Креденцер, К.В. Терещенко; «Опитувальник для вимірювання локус контролю здоров'я» (Multidimensional Health Locus-of-Control Scales) (Kassianos, Symeou & Ioannou; адаптація Л.М. Карамушки, О.В. Креденцер, К.В. Терещенко) та ін. (Карамушка, Креденцер, Терещенко, Лагодзінська, Івкін & Ковальчук, 2023).

Висновки:

1. До основних складових «Психологічних технологій для забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу в умовах війни» відносяться такі *рівні та форми реалізації технологій*: а) *макрорівень* (рівень галузі): онлайн-всеукраїнські-вебінари; онлайн та офлайн-науково-практичні форуми; б) *мезорівень* (рівень організацій): офлайн та онлайн-тренінги в організаціях та інститутах післядипломної освіти, у тому числі на деокупованих територіях; «Технологія розробки політики «Healthy organizations» в організаціях»; в) *мезорівень* (міжорганізаційний рівень, рівень громади): проекти організаційно-психологічної та соціально-психологічної підтримки членів громади та персоналу; г) *мікрорівень* (рівень персоналу): психологічні консультації; психотерапевтичні сесії, індивідуальні творчі завдання.

2. До основних етапів реалізації «Технологій забезпечення психічного здоров'я та благополуччя персоналу в умовах війни» відносяться: а) підготовчий (розробка змісту та дизайну технології, визначення критеріїв та методів дослідження її ефективності); б) основний (апробація та експериментальне впровадження технологій); в) завершальний (визначення ефективності технологій на основі розроблених критеріїв).

Перспективи подальших досліджень. До перспективних напрямків дослідження відноситься розробка програми психологічної підготовки для організаційних психологів для оволодіння системою психологічних технологій забезпечення психічного здоров'я персоналу організацій в умовах війни.

Література

1. Арефнія, С. (2022). Проблеми адаптації до умов війни українців, які стали героями телевізійної програми «Допомога психолога». *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 2(26), 7-15. <https://doi.org/10.31108/2.2022.2.26.1>
2. Бахмутова, Л.М., & Неска, А. (2022). Особливості психологічних порушень серед українських біженців у Польщі. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том V: Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія*, 22, 3-18.
3. Бондарчук, О.І., & Карамушка, Л.М. (2023). *Психологічне здоров'я особистості в умовах війни і повоєнний час (Україна-Польща-Ізраїль) для освітян та психологів. Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 1 (5), 1-4. <https://lib.iitta.gov.ua/736031/>
4. Зливков, В.Л., & Лукомська, С.О. (2022). Особливості використання тренінгу життєстійкості у психологічній реабілітації учасників бойових дій. *Вісник Національного університету оборони України*, 1 (65), 24-30.
5. Карамушка, Л. (2021). «Healthy organizations»: сутність, основні напрямки та методи активності для забезпечення психічного здоров'я персоналу. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 2-3 (23), 40-49. <https://doi.org/10.31108/2.2021.2.23.5>
6. Карамушка, Л.М. (2022a). *Психологічні тренінги для підготовки менеджерів та персоналу освітніх організацій (реалізація технологічного підходу)*. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України.
7. Карамушка, Л.М. (2022b). Тренінгова програма «Як зберегти та підтримати психічне здоров'я освітнього персоналу в умовах війни»: зміст, структура, процедура проведення. *Київський журнал сучасної психології та психотерапії*, 4, 24-45. <https://lib.iitta.gov.ua/734063/>
8. Карамушка, Л.М. (2022c). *Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати*. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/730974/>
9. Карамушка, Л. (2023). Можливості використання методу позитивної психотерапії для реалізації концепції «Healthy Organizations». *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 29(2-3), 25-38. <http://orgpsy-journal.in.ua/index.php/orep/article/view/393>
10. Карамушка, Л.М. (2023a). *Психічне здоров'я персоналу організацій в умовах війни*. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/737839/>
11. Карамушка, Л.М. (2024a). Тренінг розвитку продуктивних копінг-стратегій в контексті забезпечення психологічного здоров'я та благополуччя освітнього персоналу в умовах війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 1(3), 3-39. <https://lib.iitta.gov.ua/740249/>

12. Карамушка, Л. (2024b). До проблеми розробки технологій забезпечення психологічного здоров'я особистості в умовах війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 2(32), 41-58. <https://doi.org/10.31108/2.2024.2.32.4>
13. Карамушка, Л.М., & Креденцер, О.В. (Ред.) (2023). *Українська Асоціація організаційних психологів та психологів праці* / Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко, В. І. Лагодзінська, В. М. Івкін, О. С. Ковальчук. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/734254/>
14. Карамушка, Л., Креденцер, О., Терещенко, К., Лагодзінська, В., Івкін, В., & Ковальчук, О.С. (2023). *Методики дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій*. За ред Л. М. Карамушка, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/733813/>
15. Кирилюк, І., & Чвертко, Л. (2023). Волонтерський туризм як інструмент соціальної інтеграції вимушено переміщених осіб під час російського воєнного вторгнення. *Економічні горизонти*, 1(23), 80–91. [https://doi.org/10.31499/2616-5236.1\(23\).2023.273362](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(23).2023.273362)
16. Кісарчук, З.Г. (Ред.). (2017). *Особливості стосунків «психотерапевт – клієнт» у сучасному соціокультурному середовищі* / З.Г. Кісарчук, Я.М. Омельченко, Г.П. Лазос та ін. Видавничий Дім «Слово».
17. Креденцер, О.В. (2023). *Забезпечення психічного здоров'я українців, що перебувають в Німеччині у зв'язку з війною*. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/737841/>
18. Креденцер, О.В. (2024). Тренінг розвитку професійної самоєфективності персоналу освітніх організацій в контексті забезпечення їхнього психологічного здоров'я та благополуччя в умовах війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 1 (31), 50-59. <https://lib.iitta.gov.ua/740254/>
19. Креденцер, О., Карамушка, Л., Вальдшмідт, Ф., & Клімов, С. (2022). Концепція проекту «Соціально-психологічна підтримка українців в Німеччині». *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 3(27), 6-25. <https://doi.org/10.31108/2.2022.3.27.1>
20. Максименко, С.Д., Карамушка, Л.М., Чепелева, Н.В., & Кокун, О.М. (2023). Про діяльність Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України щодо психологічної підтримки населення України під час воєнного стану. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 5(1), 1-12. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.51>
21. Мальцева, О., & Шувалова, А. (2023). Соціально-психологічна реабілітація цивільного населення під час війни. *Nauka I Studia*, 11. https://nauka-i-studia.eu/ojs/index.php/pl_ojs/article/view/237
22. Омельченко, Я.М. (Ред.) (2023). *Застосування психотерапевтичних технологій у наданні допомоги постраждалим з проблемами посттравматичного стресового розладу* / Я. М. Омельченко, З.Г. Кісарчук, Т.С. Гурлева, Г. П. Лазос [та ін.]; Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/736404/>
23. Панок, В.Г., & Ткачук, І.І. (Ред.) (2021). *Технології психосоціальної допомоги дітям і сім'ям, що опинились у складних життєвих обставинах внаслідок військових дій (з досвіду роботи)* / авт. кол: В. В. Байдик, Ю. С. Бондарук, Ю. П.Гопкало, Т. Б. Гніда, І. О. Корнієнко, Н. В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, І. І. Ткачук. Ніка-Центр. <https://lib.iitta.gov.ua/729191/1/tehnologii3.pdf>
24. Паркулаб, О., & Дметерко, Н. (2023). Арттерапевтичні технології психологічної допомоги дітям, які опинились у складних життєвих обставинах. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Психологія*, 2(58), 31-36. <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2023.2.5>
25. Пилипенко, Н. (2022). Психологічна допомога та підтримка постраждалим внаслідок війни в Україні. *Вісник Національного університету оборони України*, 70(6), 142–148. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-70-6-142-148>
26. Романовська, Д. Д. (2022). Психологічна допомога у закладах освіти в період війни: запити, методики, алгоритми дій. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*, 1, 148-152. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.1.28>
27. Сингаївська, І., & Осауленко, Н. (2023). Особливості комунікативних проблем в шлюбних партнерських стосунках переселенців під час війни. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 3(71), 125–134. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-71-125-134>.
28. Сміт, П., Дирегров, Е., & Юле, У. (2016). *Діти та війна: навчання технік зцілення*. Інститут психічного здоров'я Українського Католицького університету.
29. Терещенко, К. (2024). Тренінг розвитку комунікативного потенціалу в контексті забезпечення психологічного здоров'я та благополуччя освітнього персоналу в умовах війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 32(2), 96-107. <https://doi.org/10.31108/2.2024.2.32.8>
30. Терещенко, К., & Івкін, В. (2024). Тренінг розвитку толерантності до невизначеності як детермінанти забезпечення психологічного здоров'я та благополуччя освітнього персоналу в умовах війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 32(2), 108-118. <https://doi.org/10.31108/2.2024.2.32.9>
31. Di Fabio, A. (2016). Positive relational management for healthy organizations: psychometric properties of a new scale for prevention for workers. *Frontiers in Psychology*, 7, 1523. [10.3389/fpsyg.2016.01523](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.01523)
32. Di Fabio, A. (2017). Positive Healthy Organizations: Promoting Well-Being, Meaningfulness, and Sustainability in Organizations. *Frontiers in Psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01938>.

References

1. Arefnia, S. (2022). Problemy adaptatsiyi do umov viiny ukraintsev, yaki staly geroyamy televiziynoyi programy «Dopomoga psykhologa» [Problems of adjustment to the conditions of war of Ukrainians who appeared in TV program "Psychologists Help"]. *Organizatsiina psykhologia. Ekonomichna psykhologia*, 2(26), 7-15. <https://doi.org/10.31108/2.2022.2.26.1> [In Ukrainian]
2. Bakhmutova, L. M., & Neska, A. (2022). Osoblyvosti psykholoichnykh porushen sered ukrainskykh bizhentsiv u Polschi [Peculiarities of psychological disorders among Ukrainian refugees in Poland]. *Aktualni problemy psykholohiyi: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohiyi imeni G. S. Kostyuka NAPN Ukrainy. Tom. V: Psykhofiziologia. Psykhologia pratsi. Eksperymentalna psykhologia*, 22, 3-18. [In Ukrainian]
3. Bondarchuk, O. I., & Karamushka, L. M. (2023). *Psykholoichne zdorovya osobystosti v umovakh viiny i povoyenny chas (Ukraina-Polscha-Izrail) dlya osvityan ta psykholoiv [Psychological health of the individual in war and post-war times (Ukraine-Poland-Israel) for educators and psychologists]*. *Visnyk Natsionalnoyi akademiyi pedagogichnykh nauk Ukrainy*, 1 (5), 1-4. <https://lib.iitta.gov.ua/736031/> [In Ukrainian]
4. Zlyvkov, V. L., & Lukomska, S. O. (2022). Osoblyvosti vykorystannya treningu zhyttyestiikosti u psykholoichnii reabilitatsiyi uchashnykiv boiovykh dii [Resilience training in combatants psychological rehabilitation]. *Visnyk Natsionalnogo universytetu oborony Ukrainy*, 1 (65), 24-30. [In Ukrainian]
5. Karamushka, L. (2021). «Healthy organizations»: sutnist, osnovni napryamky ta metody aktyvnosti dlya zabezpechennya psykhichnogo zdorovya personalu ["Healthy organizations": the essence, main directions and methods to promote staffs mental]. *Organizatsiina psykhologia. Ekonomichna psykhologia*, 2-3 (23), 40-49. <https://doi.org/10.31108/2.2021.2.23.5> [In Ukrainian]
6. Karamushka, L. M. (2022a). *Psykholoichni treniny dlya pidgotovky menedzheriv ta personalu osvithnikh organizatsii (realizatsia tekhnologichnogo pidkhodu) [Psychological trainings for managers and staff of educational organizations (a technological approach)]*. G.S. Kostiuk Institute of Psychology. [In Ukrainian]
7. Karamushka, L. M. (2022b). Treningova programa «Yak zberegy ta pidtrymaty psykhične zdorovya osvithnogo personalu v umovakh viiny»: zmist, struktura, protsedura provedennya [Training program «How to preserve and promote mental health of educational personnel in war conditions»: content, structure, procedure]. *Kyivsky zhurnal suchasnoyi psykholohiyi ta psykhoterapiyi*, 4, 24-45. <https://lib.iitta.gov.ua/734063/> [In Ukrainian]
8. Karamushka, L. M. (2022c). *Psykhične zdorovya osobystosti pid chas viiny: yak iogo zberegy ta pidtrymaty [Personal mental health in wartime: how to preserve and promote it]*. G.S. Kostiuk Institute of Psychology. <https://lib.iitta.gov.ua/730974/> [In Ukrainian]
9. Karamushka, L. (2023). Mozhyvosti vykorystannya metodu pozytyvnoyi psykhoterapiyi dlya realizatsiyi kontseptsiyi «Healthy Organizations» [Possibilities of positive psychotherapy to implement the concept of Healthy Organizations]. *Organizatsiina psykhologia. Ekonomichna psykhologia*, 29(2-3), 25-38. <http://orgpsy-journal.in.ua/index.php/opep/article/view/393> [In Ukrainian]
10. Karamushka, L. M. (2023a). *Psykhične zdorovya personalu organizatsii v umovakh viiny [Mental health of staff in conditions of war]*. G.S. Kostiuk Institute of Psychology. <https://lib.iitta.gov.ua/737839/> [In Ukrainian]
11. Karamushka, L. M. (2024a). Trening rozvytku produktyvnykh koping-strategii v konteksti zabezpechennya psykholoichnogo zdorovya ta blagopoluchya osvithnogo personalu v umovakh viiny [Productive coping strategies development training to promote mental health and well-being of educational personnel in war conditions]. *Organizatsiina psykhologia. Ekonomichna psykhologia*, 1(3), 3-39. <https://lib.iitta.gov.ua/740249/> [In Ukrainian]
12. Karamushka, L. (2024b). Do problemy rozrobky tekhnologii zabezpechennya psykholoichnogo zdorovya osobystosti v umovakh viiny [The problem of developing technologies for promoting psychological health of an individual in war]. *Organizatsiina psykhologia. Ekonomichna psykhologia*, 2(32), 41-58. <https://doi.org/10.31108/2.2024.2.32.4> [In Ukrainian]
13. Karamushka, L. M., & Kredentser, O. V. (Ed.) (2023). *Ukrainska Asotsiatsia organizatsiinykh psykholoiv ta psykholoiv pratsi [Ukrainian Association of Organizational Psychologists and Work Psychologists]*. G.S. Kostiuk Institute of Psychology. <https://lib.iitta.gov.ua/734254/> [In Ukrainian]
14. Karamushka, L., Kredentser, O., Tereschenko, K., Lagodzinska, V., Ivkin, V., & Kovalchuk, O. S. (2023). *Metodyky doslidzhennya psykhichnogo zdorovya ta blagopoluchya personalu organizatsii [Tools to research staffs mental health and well-being]*. G.S. Kostiuk Institute of Psychology. <https://lib.iitta.gov.ua/733813/> [In Ukrainian]
15. Kyrylyuk, I., & Chvertko, L. (2023). Volontersky turyzm yak instrument sotsialnoyi integratsiyi vymusheno peremischennykh osib pid chas rosiiskogo voyennogo vtorgnennya [Volunteer tourism as a tool for social integration of forcibly displaced individuals during the Russian military invasion]. *Ekonomichni goryzonty*, 1(23), 80-91. [https://doi.org/10.31499/2616-5236.1\(23\).2023.273362](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(23).2023.273362) [In Ukrainian]
16. Kisarchuk, Z. G. (Ed.). (2017). *Osoblyvosti stosunkiv «psykhoterapevt-kliiyent» u suchasnomu sotsiokulturnomu seredovyyschi [Psychotherapist-client relationship in modern socio-cultural environment]*. Vydavnychy Dim «Slovo». [In Ukrainian]
17. Kredentser, O. V. (2023). *Zabezpechennya psykhichnogo zdorovya ukraintsev, scho perebuvayut v Nimechyni u zvyazku z viinoju [Promoting mental health of Ukrainians who fled to Germany from the war]*. G.S. Kostiuk Institute of Psychology. <https://lib.iitta.gov.ua/737841/> [In Ukrainian]
18. Kredentser, O. V. (2024). Trening rozvytku profesiinoyi samoefektyvnosti personalu osvithnikh organizatsii v konteksti zabezpechennya yikhnoho psykholoichnogo zdorovya ta blagopoluchya v umovakh viiny [Educational organization staffs professional self-efficacy development training in the context of promoting their psychological health and well-being in war conditions]. *Organizatsiina psykhologia. Ekonomichna psykhologia*, 1(31), 50-59. <https://lib.iitta.gov.ua/740254/> [In Ukrainian]
19. Kredentser, O., Karamushka, L., Valdshmidt, F., & Klimov, S. (2022). Kontseptsia proyektu «Sotsialno-psykhologichna pidtrymka ukraintsev v Nimechyni» [Concept of the project «Social and psychological support of

- Ukrainians in Germany»]. *Organizatsiina psykholgia. Ekonomichna psykholgia*, 3(27), 6-25. <https://doi.org/10.31108/2.2022.3.27.1> [In Ukrainian]
20. Maksymenko, S. D., Karamushka, L. M., Chepelyeva, N. V., & Kokun, O. M. (2023). Pro dialnist Instytutu psykholohiyi imeni G. S. Kostyuka NAPN Ukrainy schodo psykholohichnoyi pidtrymky naselelnya Ukrainy pid chas voyennogo stanu [Activities of the G.S. Kostyuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine regarding psychological support of the population of Ukraine during martial law]. *Visnyk Natsionalnoyi akademiyi pedagogichnykh nauk Ukrainy*, 5(1), 1-12. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.51> [In Ukrainian]
21. Maltseva, O., & Shuvalova, A. (2023). Sotsialno-psykholohichna reabilitatsia tsyvilnogo naselelnya pid chas viiny [Socio-psychological rehabilitation of the civilian population during the war]. *Nauka I Studia*, 11. https://nauka-i-studia.eu/ojs/index.php/pl_ojs/article/view/237 [In Ukrainian]
22. Omelchenko, Ya. M. (Ed.) (2023). Zastosuvannya psykhoterapevtychnykh tekhnologii u nadanni dopomogy postrazhdalym z proyavamy posttraumatychnogo stresovogo rozladu [Psychotherapeutic technologies in providing help to individuals with post-traumatic stress disorder]. G.S. Kostyuk Institute of Psychology. <https://lib.iitta.gov.ua/736404/> [In Ukrainian]
23. Panok, V. G., & Tkachuk, I. I. (Ed.) (2021). *Tekhnologiyi psykhosotsialnoyi dopomogy dityam i simyam, scho opynylys u skladnykh zhyttyevykh obstavynakh vnaslidok viiskovykh dii (z dosvidu roboty) [Technologies of psychosocial help to children and families who find themselves in difficult life situations as a result of military operations (work experience)]*. Nika-Tsentr. <https://lib.iitta.gov.ua/729191/1/tehnologii3.pdf> [In Ukrainian]
24. Parkulab, O., & Dmeterko, N. (2023). Art-terapevtychni tekhnologiyi psykholohichnoyi dopomogy dityam, yaki opynylys u skladnykh zhyttyevykh obstavynakh [Art-therapeutic technologies of psychological help to children who find themselves in difficult life situations]. *Naukovi pratsi Mizhregionalnoyi Akademiyi upravlinnya personalom. Psykholgia*, 2(58), 31-36. <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2023.2.5> [In Ukrainian]
25. Pylypenko, H. P. (2022). Psykholohichna dopomoga ta pidtrymka postrazhdalym vnaslidok viiny v Ukraini [Psychological help to and support for victims of the war in Ukraine]. *Visnyk Natsionalnogo universytetu oborony Ukrainy*, 70(6), 142-148. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2022-70-6-142-148> [In Ukrainian]
26. Romanovska, D. D. (2022). Psykholohichna dopomoga u zakladakh osvity v period viiny: zapyty, metodyky, alhorytmny dii [Psychological help in educational institutions during the war: requests, methods, action algorithms]. *Naukovy visnyk Uzhgorodskogo natsionalnogo universytetu. Seria: Psykholgia*, 1, 148-152. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2022.1.28> [In Ukrainian]
27. Syngaivska, I., & Osaulenko, N. (2023). Osoblyvosti komunikatyvnykh problem v shlyubnykh partnerskykh stosunkakh pereselentsiv pid chas viiny [Communication problems in marital partner relationships of immigrants during the war]. *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, 3(71), 125-134. <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2022-71-125-134>. [In Ukrainian]
28. Smit, P., Dyregrov, E., & Yule, U. (2016). *Dity ta viina: navchannya tekhnik zsilennya [Children and war: teaching healing techniques]*. Instytut psykhichnogo zdorovya Ukrainського Katolytskogo universytetu. [In Ukrainian]
29. Tereschenko, K. (2024). Trening rozvytku komunikatyvnogo potentsialu v konteksti zabezpechennya psykholohichnogo zdorovya ta blagopoluchya osvitnogo personalu v umovakh viiny [Communicative potential development training in the context of promoting psychological health and well-being of educational personnel in war conditions]. *Organizatsiina psykholgia. Ekonomichna psykholgia*, 32(2), 96-107. <https://doi.org/10.31108/2.2024.2.32.8> [In Ukrainian]
30. Tereschenko, K., & Ivkin, V. (2024). Trening rozvytku tolerantnosti do nevyznachenosti yak determinanty zabezpechennya psykholohichnogo zdorovya ta blagopoluchya osvitnogo personalu v umovakh viiny [Training in uncertainty tolerance development as a determinant of educational personnel's psychological health and well-being in war conditions]. *Organizatsiina psykholgia. Ekonomichna psykholgia*, 32(2), 108-118. <https://doi.org/10.31108/2.2024.2.32.9> [In Ukrainian]
31. Di Fabio, A. (2016). Positive relational management for healthy organizations: psychometric properties of a new scale for prevention for workers. *Frontiers in Psychology*, 7, 1523. 10.3389/fpsyg.2016.01523
32. Di Fabio, A. (2017). Positive Healthy Organizations: Promoting Well-Being, Meaningfulness, and Sustainability in Organizations. *Frontiers in Psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01938>.

Відомості про автора

Карамушка Людмила Миколаївна, дійсна членкиня НАПН України, докторка психологічних наук, професорка, завідувачка лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, м. Київ, Україна.

Karamushka, Liudmyla, Academician of the NAES of Ukraine, Dr., Prof., Head, Laboratory of organizational and social psychology, G. S. Kostyuk Institute of psychology of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0622-3419>

E-mail: LKARAMA01@gmail.com

Отримано 2 вересня 2024 р.
Рецензовано 30 вересня 2024 р.
Прийнято 3 жовтня 2024 р.